

Kiitelty mutta kiistelty tulkinta ukrainan konfliktista

SAKWA, RICHARD (2016). *Taistelu Ukrainasta: Kuinka idän ja lännen intressit törmäsivät*. (Suom. Tatu Henttonen). 464 s. Vastapaino, Tampere.

Richard Sakwa on Kentin yliopiston professori ja yksi näkyvimmistä Venäjä-tutkijoista Euroopassa. Hänen aiemmat teoksensa ovat käsitelleet muun muassa Vladimir Putinia johtajana ja Venäjän poliittista järjestelmää, parhaillaan hän viimeistelee kirjaa kylmän sodan jälkeisen turvallisuusjärjestelmän kriisistä. Sakwa on myös vakiovieras Venäjän hallinnon kansainväliselle yleisölle suunnatuissa arvovaltaisissa Valdai-konferensseissa. Sukutaustaltaan Sakwa on puolalainen – hänen isänsä asettui Britanniaan toisen maailmansodan jälkeen. Tämän Sakwa mainitsee esipuheessa, sillä hän pitää toistaan henkilökohtaisena: aikaisempien sukupolvien kärsimykset eivät saisi toistua.

Ukrainan konfliktia käsittelevä kirja valmistui hyvin nopeasti. Ukrainan kriisi eskaloitui talvella 2013–2014 ja Sakwan kirja tuli alkuperäiskielellä painosta heti alkuvuodesta 2015. Kirjaa ei kirjoitettu vain työpöydän ääressä Etelä-Englannin yliopistokampuksella vaan Sakwa vieraili ahkerasti eri puolilla Ukrainaa ja Venäjää. Paljon suosiota saaneen teoksen suomennos valmistui puolitoista vuotta alkuperäisjulkaisun jälkeen. Teksti on pysynyt muuten samana, mutta kirjaan on lisätty epilogi, jossa on tarkasteltu kriisin kehitystä vuoden 2015 aikana. Teoksesta on ilmestynyt myös päivitetty englanninkielinen laitos.

Sakwan kantavana ajatuksena on, ettei Ukrainan kriisistä tulisi syyllistää Venäjää. Suomalaisen käännöksen alaotsikkoonkin viitaten kriisi johtuu ”kansainvälisen järjestelmän rakenteellisista ristiriidoista”. Sakwa erittelee kriisin taustoja perusteellisesti. Hän osoittaa esimerkiksi, miten Venäjä kieltyytyi alistumasta läntisen hegemonian alle. Ukrainan vallankumous oli Putinille haaste, johon hänen oli pakko vastata, koska Venäjän edut ja venäjänkielisten asema Ukrainassa oli uhattuna. Erityisen tärkeää Venäjän hallinnolle oli pitää Ukraina irti sotilasliitto Natosta. Sakwan mukaan on harhaanjohtavaa kuvitella, että Venäjä olisi suunnitellut Krimin valtaamista pitkään etukäteen. Kapinaliike idässä oli aidosti paikallinen – tavoitteena oli ennemminkin federalismi kuin itsenäisyys tai liittyminen Venäjään, eikä Venäjä ole tukenut liikettä siinä määrin kuin lännessä on väitetty. Kriisin aikana Putin on ollut pragmaattinen ja pyrkinyt rauhaan, vaikka välillä hänen puheissaan onkin ollut etno-nationalistisia elementtejä. Sakwa toteaa, että Putin joutui tavallaan kapinallisten panttivangiksi, sillä heidän ei voitu antaa hävitä sotaa, vaikka Kreml

sanoutuikin irti *Novorossija*-retoriikasta ja pyrkimyksistä liittää laajempia alueita Venäjään.

Lännen politiikkaa Sakwa pitää lyhytnäköisenä, yksipuolisena ja normatiiviseen imperialismiin pyrkivänä. Keskeisenä ongelmana on ollut, että Venäjän näkemyksiä ei ole haluttu tai osattu ymmärtää. Visio Suur-Euroopasta, jossa Venäjälläkin olisi oma paikkansa, työnnettiiin lännessä syrjään ja Euroopasta tuli ”atlantistinen”. Niin Naton laajentumista kuin Euroopan unionin (EU) naapurustopolitiikkaakin ajettiin Venäjältä piittaamatta. Yhdysvaltojen vaikutus Ukrainan tilanteen kä-

jäistymisessä on ollut Sakwan mukaan keskeinen. Lisäksi EU on heikkonakin toimijana toiminut tavalla, joka on lisännyt Ukrainan sisäisiä ristiriitoja. Vaikka eurooppalaiset toimijat ovat sittemmin pyrkineet neuvottelemaan rauhasta, he ovat ehdoitta tukeneet Ukrainan johtoa ja ummistaneet silmänsä ukrainalaiselta nationalismilta ja demokratian puutteilta. Saksakin menetti osan ”itsenäisyydestään” asettuaan tukemaan Venäjää vastaan asettettuja sanktioita.

Suurin osa kirjasta käsittelee Ukrainan sisäistä kehitystä ennen ja jälkeen ”Euromaidanin”. Tässä kuvauksessa ei juuri ole sankareita. Sakwan mukaan niin helmikuussa 2014 syrjäytetty (tai paennut) Viktor Janukovitš kuin hänen poliittiset vastustajansakin veivät Ukrainaa kohti konflikteja. Uusien johtajien, presidentti Petro Porošenkon ja

pääministeri Arseni Jatsenjukin, pyrkimykset ja toimintatavat asettuvat nekin kriittiseen valoon. Erityisenä ongelmana Sakwa pitää ”monistisen” valtioideologian vahvistumista pluralismin kustannuksella, mikä on näkynyt esimerkiksi kieli- ja historiapolitiikassa. Huolestuttavaa on myös ”fasististen” voimien kuten nationalistisen Oikea sektori -puolueen poliittinen vaikutusvalta ja suoranainen väkivalta vähemmistöjä kohtaan (Kiovan hallitusta Sakwa ei pidä fasistisena). Sakwa kuvaa monia tapahtumia yksityiskohtaisesti, mutta kertomusten luotettavuutta ja paikkansapitävyyttä voidaan tuskin koskaan täysin selvittää. Silti tällaiset kertomukset ovat tärkeitä muistutuksia siitä, että monet väkivallanteot ovat jääneet selvittämättä ja syylliset tuomiotta, eikä venäjänkielisiin kohdistuneita raakuuksia juuri muisteta lännessä. Tällaisena voidaan pitää esimerkiksi toukokuun 2014 Odessan tapausta, jossa mielenosoituksen yhteydessä kuoli viitisenkymmentä (tai Sakwan mukaan mahdollisesti jopa useita satoja) Kiovan hallituksen vastustajaa.

Vaikka kirjan takakansi lainaa arviota, jonka mukaan teos on analyysinä ”tasapainoinen”, Sakwa on yleensä lokeroitu Venäjää ymmärtävien ja jopa puolustavien tutkijoiden joukkoon. ”Tasapainoa” on tietenkin vaikea määritellä objektiivisesti eikä totuus aina ole kahden äärimmäisen tulkinnan välimaastossa. Sakwan edustamaa näkökulmaa voidaan kuitenkin peilata joihinkin toisiin tuoreisiin teoksiin, kuten Andrew Wilsonin kirjaan *Ukraine Crisis*, johon Sakwa viittaakin usein poleemisesti. Sakwa ei silittle Venäjää eikä varsinkaan Itä-Ukrainan kapinallisia, mutta hän kritisoi Ukrainan nykyjohtoa ja läntisiä toimijoita ankarammin kuin Venäjää. Venäjän toimien kritisoimisen ongelmana Sakwa näkee Putinin demonisoinnin.

Vaikka Sakwan kaikkia näkemyksiä ei hyväksyisikään, ei niitä voida länsimaisessa keskustelussa lakaisuta maton alle. Koska totuus Ukrainan tapahtumista on edelleenkin varsin kiistelty, ei tässä yhteydessä kannata antaa mitään yksinkertaista arviota siitä, mikä tulkinta kirjassa on totta ja mikä ei. ”Tuoreeltaan tulkittuna”-tyyppinen kirjallisuus on kaikkineen arvokasta, vaikka moni asia jäisikin avoimeksi.

On kuitenkin syytä nostaa esiin joitakin vinoumia. Ensinnäkin Venäjän toimien laittomuutta ei kirjassa alleviivata vaan Krimin valtaus nähdään Venäjän oman retoriikan mukaisesti yhtäläisenä Kosovon itsenäistymisen kanssa, vaikka kansanäänestyksen toteutuksen ongelmat myönnetäänkin. Myöskään malesialaisen matkustajalentokoneen (lento MH17) tuhoisaa alasampumista Itä-Ukrainassa heinäkuussa 2014 ei käsitellä kuin pintapuolisesti – ja itse asiassa annetaan ymmärtää, ettei mitään selvyyttä ole siitä, ketkä koneen ampuivat alas. Itse asiassa tragediaa käytettiin Sakwan mukaan tekosyynä pakotteiden kiristämiseksi.

Venäjän toimien motiiveja Sakwa selittää usein toimijoiden itseymmärryksen valossa, kun taas lännen johtajia hän siteeraa silloin, kun on kysymys vääristä tai yksipuolisista tulkinnoista. ”Sotapuolueita” on Sawkan mukaan lännessä, mutta ei Venäjällä. Yhtenä esimerk-

kinä tavasta lukea tutkimusta tarkoitushakuisesti voidaan nähdä lainaus Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ:n valtuuskunnan johtajan William Hillin Moldovaa käsittelevän kirjan (2012) kirja-arviosta (s. 60), jonka mukaan Venäjän ja lännen välisten suhteiden ongelmat johtuivat siitä, ettei Venäjän annettu osallistua järkevällä tavalla Euroopan turvallisuuspoliittisten ongelmien ratkaisemiseen. Kun Hillin kirjan lukee, Venäjän roolista Moldovan konfliktissa saa kuitenkin täysin toisenlaisen kuvan: Hill ei voi ymmärtää, kuinka kömpelösti ja tökerösti Venäjä toimi ohittaessaan yhteisen ETYJ:n kehityksen ja kuvitellessaan voivansa ratkaista konfliktin kahdenvälisesti. Sakwan tulkintoja ja selityksiä arvioitaessa on siis tarpeen ottaa ”riipaus suola”.

Suomennos on erittäin hyvää laatua. Alkuperäisessä otsikossa ollut *frontline* on suomentunut taisteluksi. Sattumalta samalla otsikolla (Taistelu Ukrainasta) julkaistiin vuonna 2016 toinenkin kirja, Timo Hellenbergin ja Nina Leinosen *Silminnäkijät. Taistelu Ukrainasta*, jota sitäkin voi hyvin suositella Ukrainan konfliktista kiinnostuneille

KIRJALLISUUS

- Hellenberg, T. & N. Leinonen (2016). *Silminnäkijät. Taistelu Ukrainasta*. 250 s. Docendo, Jyväskylä.
- Hill, W. (2012). *Russia, the near abroad and the West*. 296 s. Woodrow Wilson Center Press, Washington D.C.
- Wilson, A. (2014). *Ukraine crisis: What it means for the West*. 248 s. Yale University Press, New Haven.

TUOMAS FORSBERG

Tampereen yliopisto